

gicky ohleduplného či naopak lhostejného chování.

Výsledky ukázaly, že pokud jde o konzistenci (vzájemnou sdruženost) různých ukazatelů ekologického chování, byla patrna – i když nijak zvlášť těsná – mezi sběrem domácího odpadu, šetřením energií v domácnosti a používáním osobního auta. Naproti tomu uplatňování ekologických hledisek při nákupu zboží s ostatními výše uvedenými zvyklostmi nijak nesouviselo. Pokud jde o hlavní téma daného výzkumu ukázala se sice statisticky významná souvislost mezi ekologickou uvědomělostí a ekologicky relevantním chováním, těsnost korelace však nebyla příliš vysoká.

Pouze asi polovina z lidí, kteří projevovali výraznou ekologickou uvědomělost, se podle toho v reálném životě také chovala (a i zde byly k dispozici pouze výroky o chování, nikoli objektivní doklady), přičemž v celém souboru byl tento typ respondentů zastoupen 22 procenty. Přibližně stejný (24 %) byl i podíl respondentů s nízkým stupněm ekologického uvědomění a tomu odpovídajícím chováním a jen o málo nižší (20 %) byl podíl osob projevuujících sice značný stupeň ekologického uvědomění, avšak jen nízkou úroveň ekologicky ohleduplného chování.

Ze sledovaných sociodemografických charakteristik (pohlaví, příjem, třídní příslušnost, věk, vzdělání, politické preference) pouze posledně uvedená vykazovala jistý vliv na ekologické uvědomění i chování, a to v podobě

– arci očekávatelného – vyššího podílu voličů „zelených“ mezi respondenty ekologicky uvědomělými a chovajícími se ekologicky ohleduplně. Byla také patrna jistá souvislost této ekologické zásadovosti se zastáváním levicových politických názorů (zde zařazených mezi „sociální motivy“ chování).

Autoři se snaží z výsledků studie odvodit i nějaké závěry a doporučení pro strategii a běžnou praxi ekologické politiky v Nizozemsku. Domnívají se například, že:

- ekologickou propagaci je vhodné zacílit na veřejnost jako celek, bez speciálního zaměření na cílové skupiny sociálně definované,
- vzhledem k nedostatečné konzistenci ekologického chování u převážné části veřejnosti není účelné propagovat jakési obecné „ekologicky ohleduplné chování“, ale spíše se zaměřit cíleně na ty druhy chování, které obyvatelstvo nejvíce zanedbává (například na omezení cest soukromým automobilem, na uplatnění ekologických kritérií při nákupu zboží atp.),
- vzhledem ke značnému podílu lidí ekologicky informovaných a uvědomělých, kteří se přitom chovají způsobem tomu neodpovídajícím, věnovat zvýšenou pozornost odhalení překážek stojících v cestě ekologicky důslednému chování (neodpovídající technická infrastruktura, ceny atp.).

Lubomír Kotačka

L. Hrdý, V. Soukup, A. Vodáková (eds.): Sociální a kulturní antropologie

Praha, SLON (Sociologické nakladatelství, edice Sociologické pojmosloví, sv. 3) 1993, 157 s.

Vítat publikaci, která vyšla již před více jak rokem je nošením dříví do lesa, konečně udělali to jiní velmi kvalifikovaně (např. Jan Keller) již dávno. Přesto zůstává pravdou, že je to publikace dobrá a velmi potřebná. Po dvou prvních vlašťovkách z kulturní a sociální antropologie, jež představují skripta V. Soukupa (Americká kulturní antropologie, FF UK 1992) a publikace Ivo T. Budíla (Mýtus, jazyk a kulturní antropologie, Praha 1992, nakl. Triton) je

to třetí text, v němž se může zájemce či student dozvědět o oboru, který se v našich zeměpisných šířkách teprve začíná rozvíjet. Záměrně tu nezmiňuji knihu E. Gellnera „Národy a nacionalismus“, o kterou se mohou sociologové „přetahovat“ s antropology díky dvojí roli pana profesora.

Pokud se zamýšlíme nad pracemi encyklopedického charakteru, jakou je i třetí svazek sociologické knihovny, vždy jsme trochu v nevýhodě, protože vedle jasných chyb lze diskutovat jen o systému dotyčné encyklopedie, o jeho hesláři a o dostatečnosti či nedostatečnosti rozsahu jednotlivých hesel. Každá taková diskuse je pak vlastně jen přípravou na novou encyklopedii – nikoliv klasickou debatou

k nějakému konkrétnímu problému. Z tohoto hlediska jsem také přistupoval ke kolektivnímu, výše jmenovanému, dílu, které připravili k vydání Ladislav Hrdý, Václav Soukup a Alena Vodáková (vlastní autorský kolektiv pak tvořilo jedenáct autorů). Autoři díla, jak vyplývá i z úvodu Aleny Vodákové, jakékoliv systémové hodnocení ještě ztížili tím, že a) ne zvolili čistě slovníkovou metodu (systém hesel), ale kombinovali kapitoly historiografické (I. a II. – autorem obou V. Soukup, druhá kap. má již slovníkovou podobu) s kapitolami tematicky zaměřenými a uvnitř dělenými na hesla a že b) do publikace zařadili jen výběr pojmů s tím, že ostatní budou vysvětleny v Sociologickém slovníku – citují: „... V zásadě tedy toto sociálně a kulturně antropologické pojmosloví shromažďuje specifický pojmový aparát daných disciplín, i když antropologický výklad, některých pojmů je propojen s výkladem sociologickým, částečně i psychologickým, což odpovídá jejich širšímu sémantickému poli i využití.“ (s. 8)

Pokud je možné usuzovat z výběru hesel, pak je kniha vlastně překladovým (významovým) slovníkem, ne slovníkem výkladovým – tím míním, že autoři zde shromáždili nejčastější pojmy, s nimiž se setkávali při studiu antropologické literatury, tj. že dávají přednost tlumočení názorů před uváděním názorů vlastních. Na heslech je dobře vidět mezera v literatuře u nás dostupné – autoři se ve své většině opírají o publikace, z nichž nejmladší jsou ze 60. let a ze začátku let sedmdesátých. Také v historiografických kapitolách trochu chybí přehled vývoje za posledních 20 let a k němu chybějí i příslušná jména současně vůdčí antropologické generace Anglie i Ameriky. Jsou zde ale zmiňováni autoři francouzští, k jejichž dílům měli autoři patrně přístup. Mám-li se vrátit k historiografickým kapitolám, pak jim nelze nic vytknout kromě výše zmíněného. Jedinou výjimkou by snad mohla být výtku, že v přehledu antropologických směrů chybí „antropologie náboženství“, kterémuž tématu se antropologové (zvláště britští) věnovali dosti důkladně. A jestliže je tu heslo „etnografie řečí“, přece jen by nemělo chybět heslo „etnografie/etnologie“, i když je o nich zmínka v úvodní kapitole (s. 19).

V dalších kapitolách se mi jeví přece jen větší mezery v systému vysvětlovaných pojmů, jimž by bylo dobré předejít v další publikaci. Ve III. kapitole chybí pasáž věnovaná periodizací vývoje lidstva, které se opakovaně objevují v pracích antropologů již od dob evolucionismu v minulém století. Dále by tu měl být vysvětlen pojem „kulturní jednotka“, který používali američtí antropologové místo pojmu „etnikum“, jež zase preferovali marxističtí (sovětští) etnologové. A jestliže se tu objevuje heslo „etnocentrismus“, pak by hesla „etnikum“ a „národ“ byla také na místě.

IV. kapitola pak má podobu jakéhosi „koše zbytků“ shrnutých dohromady – tendence nesouměřitelnosti a nahodilosti uváděných hesel se zvětšuje tak, jak se dostáváme ke konci této kapitoly. Nejkonzistentnější soubor hesel představuje první část – „příbuzenské vztahy“, i když z nějakého důvodu je heslo „incest“ řazeno až ve třetí části, tj. u náboženství. A jestliže jsou tu hesla „polygamie“ a „polyandrie“, pak jasně chybí „polygynie“, zrovna tak jako vedle „matrilinearity“ a „patrilinearity“ chybí „bilinearita“ a „bilateralita“. Vzhledem k tomu, že se v textu (s. 141) objevuje pojem „etnická skupina“, měl by být zde vysvětlen i ten.

Nejsem si jistý jestli do druhé části – „společnost a její prvky“ skutečně patří hesla jako „společnost primitivní“, „společnost předliterární“, „primitiv“ a „národy přírodní“. Jsou to vlastně pojmy historické, pojmy hodnotící z našeho evropsko/amerického hlediska (dvacátých až padesátých let) zámožské kultury a možná by se lépe hodily do III. kapitoly (Kategorie kultury). V žádném případě by se pak s těmito pojmy nemělo pracovat v jiných heslech např. při označování či charakteristikách určitých skupin obyvatelstva naší planety (viz s. 135, heslo „kult předků“). Od 60. let jsou totiž všemi antropology považovány za klasickou ukázkou evropocentrismu, kolonialismu a paternalismu a jako takové ze živého antropologického jazyka zmizely. V této části (Společnost a její prvky) naopak úplně chybí heslo „společnost“, které by mělo být probráno, zvláště když je v předešlé kapitole věnováno hodně místa pojmu „kultura“. Jestliže je zde uveden pojem „náčelník“ (chief), pak chybí dva další důležité a významově odlišné

pojmy: „pohlavár“ (headman) a „stařešina“ (elder), s nimiž se běžně pracuje v rámci výkladu předstátních politických systémů. Chybění hesel „stát“, „společenská vrstva“ apod. přičítám na vrub Sociologického slovníku.

Z nějakého důvodu chybějí úplně hesla věnovaná ekonomické antropologii, s výjimkou pojmu „kula“ (odvozeno od Okruhu Kula či Kula Ring), který je ale řazen v části 3 – Duchovní život a náboženství. I když při návštěvách na melanézských ostrovech, které patřily k Okruhu Kula, jak ho popsal B. Malinowski, hrály důležitou roli úvodní rituály, převažovaly zde profánní činnosti – tj. směnný obchod. Sám autor (Soukup) na konci hesla hovoří o úloze, kterou sehrálo poznání tohoto jevu pro další rozvoj ekonomické antropologie. Jistě z této oblasti – ekonomické – chybějí pojmy jako „potlač“ (potlach zmíněný na s. 132 bych spojoval spíše s naším tramským hnutím), dále „dar“, „směnný obchod“, „směnný ekvivalent“, „způsob obživy“ apod.

Právě tak chybějí hesla věnovaná problematice práva, i když na začátku je vysvětlen pojem „antropologie práva“.

Nevím, proč ze všech možných kultovních předmětů užívaných při nejružnějších obřadech si autoři slovníku vybrali právě jen pojem „maska“. V daném kontextu působí velmi osamoceně (vytrženě) a nejspíše neměl být zařazen vůbec. Je to totiž jediný zástupce obrovského souboru předmětů, které si lidé vytvářejí pro snazší přežití. Pokud bude v novém slovníku věnována nějaká část tzv. materiální kultuře, pak budou muset jeho autoři počítat s několika desítkami hesel – alespoň pro základní pojmy.

Do okruhu hesel „duchovního života a náboženství“ by bylo možné ještě doplnit alespoň „čarodějnictví“ – zejména jeho Evans-Pritchardův výklad – a „věštbu“.

Lze jen doufat, že příští vydání antropologického slovníku bude ještě obsažnější.

Josef Kandert

Alan Wolf et al.: America at Century's End

Berkeley and Los Angeles, University of California Press; Oxford (UK), University of California Press, Ltd. 1991, 579 p.

Knihu editoval děkan New School of Social Research Alan Wolf. Tato instituce vyrostla z evropské tradice a zároveň pevně zapustila kořeny v americkém kulturním i univerzitním provozu. Jméno Alana Wolfa a instituce, již reprezentuje, dává záruku, že texty podrobuující analýze jednotlivé oblasti života Ameriky konce XX. století zprostředkují evropskému čtenáři srozumitelný obraz a hlubší vhled do společnosti, jejíž problémy jsou naši sociální realitě zdánlivě vzdáleny.

Text obsahuje 22 exkluzivních odborných statí, které jsou z nejružnějších úhlů pohledu věnovány jistému profesnímu zúčtování století, které znamenalo pro severoamerický kontinent radikální posun role, kterou hraje ve vývoji světové civilizace. Tento vývoj se ovšem neobešel beze změn v interní, intimní a svěbytné podobě americké společnosti. Wolf však v úvodu knihy upozorňuje, že toto století přineslo také mnoho otazníků, problémů i úzkostí. Ambivaletní obraz amerického

sociálního světa, který se právem považuje za oblast progresivismu, je tak vhodným předmětem zájmu každého, kdo se pokouší o širší pohled na soudobou moderní a postmoderní společnost. Proměna této společnosti je natolik markantní, že řada sociologů se dnes ncobejde s klasickým metodologickým instrumentáři a musí sáhnout kupříkladu po etnografických metodách. Společenské změny jsou tak výrazné a do hloubky jdoucí (from bottom up), že otřásají pojmy, jimiž se společnost doposud obecně vykládala. To si vyžaduje ustanovení flexibilních pracovních vzorců. Wolf vyjmenovává základní posuny v sociální realitě v situaci očekávání nového století – generační posun, demografické změny, vývoj poměrů v politice, nahrazování klasického protestantismu fundamentalismem a hedonismem, pád komunismu jako ztráty velkého nepřítele, nová role žen v zaměstnání, vzrůstající mobilita oběma směry (nahoru i dolů) atp. Alan Wolf chápe recenzovanou knihu jako svědectví třetí generace amerických sociologů o Americe, která v souvislostech makrosociálních i mikrosociálních posunů musí provozovat poněkud svěbytnou a ncobvyklou sociologii. Tito